

Література

1. Вишневецький О.І., Кобрій О.М., Чепіль М.М. Теоретичні основи педагогіки: Курс лекцій / За ред. О.Вишневецького. – Дрогобич: Відродження, 2001. – 268 с.
2. Катыерева В.А. Буржуазные концепции “самореализации” и их влияние на теорию и практику американской школы // Советская педагогика. – 1975. – № 8. – С.128-135.
3. Кремінь В.Г. Освіта в Україні // Освіта України. – 2001. – № 47. – С.6.
4. Малькова З.А. Некоторые теории нравственного воспитания в американской педагогике // Советская педагогика. – 1966. – № 10. – С.120-130.
5. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті (Проект). – К., 2001. – 16 с.
6. Childs J. L. Education and Morals. – N.-Y., 1950. – P. 129
7. Gutek G.L. Philosophical and Ideological Perspectives on Education. – Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall, 1988. – 323 p.
8. Moral principles in Education. – N.-Y., 1959. – P.11
9. Perciving, Behaving, Becoming. – NEA, Washington, 1962. – 205 P.

*Защинська С.,
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова*

ВИЯВЛЕННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ІСТОРІЇ

Механізм функціонування сучасного суспільства вимагає все більшої кількості спеціалістів. І якщо в науку прийдуть дійсно розумні, талановиті спеціалісти, то економічна користь держави буде надзвичайно великою.

У зв'язку з цим одним із важливих завдань учителя є виявлення і навчання здібних до вивчення історії дітей з творчими потребами і створення якомога більше сприятливих умов для збереження і розвитку їх потенціалу. Щодо здібностей, то вони з'являються і розвиваються лише в процесі відповідної діяльності. Знавцем історії не зможе стати людина, яка не докладася для цього зусиль. Самі ж здібності не зводяться лише до знань, умінь, навичок індивіда, хоча і виявляються саме через них. Здібностями вважають психічні явища, які є підґрунтям для набуття знань, умінь, навичок [1]. Є дві групи здібностей: загальні і спеціальні. Загальні здібності учень демонструє у процесі вивчення таких далеких один від одного предметів, як мова, математика і історія. Тому слід говорити про “здібність до навчання”. Головною ознакою загальних здібностей є життєві успіхи. У розвитку загальних здібностей має місце явище спеціалізації, тому вони є основою для розвитку спеціальних здібностей. Спеціальні здібності визначають як властивості індивідуальності, які забезпечують успішне виконання певного виду діяльності. Ґрунтуються спеціальні здібності на відповідних

здатках і потребують систематичних і наполегливих вправ для їх розвитку. Ю.З.Гільбух вважає, що якщо рівень загальних і спеціальних здібностей високий, то слід говорити про обдарованість – передумову творчих досягнень [2]. Зазвичай мають на увазі інтелектуальну обдарованість [3]. У своїх дослідженнях процесу виявлення здібностей Н.С.Лейтес звертає увагу на те, що інтелектуальну обдарованість часто виявляють діти, які рано проявляють величезну пізнавальну потребу і які випереджають своїх однолітків за рівнем розумового розвитку [4].

У поняття “обдарованість” включається не лише рівень інтелекту, але і здібність творчого підходу до вирішення поставленого завдання, і високу мотивацію при його вирішенні, враховуються і знання, набуті на практиці [5].

Обдарованість визначається як здатність до видатних досягнень в будь-якій соціально-значимій сфері людської діяльності. Нині не існує універсальних методів, тестів чи ознак, які б дозволили з абсолютною точністю виділяти обдарованих дітей і передбачати їх досягнення в майбутньому. Адже, як свідчить досвід та експериментальні наукові дослідження, не всі обдаровані діти виправдовують сподівання. Так, в США, як свідчить статистика, з 1000 дітей, визнаних обдарованими, протягом 50-ти наступних років лише 7% дійсно були визнані талановитими. У наших (не найкращих умовах) потрібно або розвивати у таких дітей здібності до віднайдення своєї ніші в суспільстві, або ж організувати систему по залученню зацікавлених роботодавців.

Корисним для вчителів при виявленні обдарованих дітей можуть бути результати їх власних спостережень, використання розроблених психологами анкет. Так, при визначенні інтелектуальної обдарованості учнів слід звернути увагу на наявність таких ознак: великий словниковий запас, різноманітність інтересів, хороша пам'ять, логічність відповідей, читання з метою отримання нової інформації, допитливість [6].

Виявлення і розвиток обдарованості здійснюється як на уроці в школі, так і в позакласній та позашкільній роботі [7]. Тому вчителі використовують такі форми і види діяльності як диференційоване навчання, запровадження спецкурсів, гуртків, факультативів, проведення олімпіад, створення умов для самостійної роботи учнів.

Технологія різнорівневої диференціації дозволяє в одному класі сформувати групу учнів, які навчаються в більш швидкому темпі і на високому рівні. Індивідуальні завдання, творча робота формують в учнів уміння користуватися додатковою літературою, самостійно опрацьовувати цікавий їм науково-історичний матеріал. Такі інноваційні форми навчальних занять як історичний хокей, вікторина, практикум, театралізована гра, подорож, екскурсія розкривають перед учнями широке поле діяльності. Адже творча підготовка повідомлення або доповіді, систематизація історичного матеріалу дозволяють учням проявити винахідливість та свої творчі здібності.

З деяким цікавим новим історичним матеріалом учні знайомляться на заняттях гуртка або факультативу. Такі заняття не повторюють шкільну програму, а доповнюють її. На факультативних заняттях особливу увагу слід приділяти завданням, які розвивають логічне мислення, створюють умови для самореалізації особистості, розши-

рюють творчий потенціал обдарованого вихованця.

Однією з важливих форм роботи з обдарованими дітьми є створення умов для самостійної роботи учнів – це і участь в олімпіадах, самоосвіта, опрацювання додаткової літератури тощо [8].

Пошук і підтримка обдарованих дітей в межах всієї держави, області, району, окремої школи і навіть класу має передбачати два напрями роботи:

- створення системи додаткової освіти для обдарованих дітей, які продовжують навчання на стаціонарній основі у своїх школах;
- організація нових і підтримка вже існуючих спеціалізованих навчальних закладів, які орієнтовані на роботу з обдарованими дітьми.

Ідея організації роботи з обдарованими дітьми на додатковій основі не є новою. Вже сьогодні вона знаходить втілення в діяльності Малої академії наук (далі МАН України) та наукових товариствах учнів, створення яких передбачає розвиток інтелекту і мислення дітей [9]. Заняття в таких спеціалізованих навчальних закладах не дублюють шкільні уроки, а спрямовані, в першу чергу, на розвиток інтелекту дітей, оснащення його методами відбору і переробки інформації, розвиток варіативності мислення. Особлива увага звертається на підготовку дітей до виконання принципово нових завдань.

Такі заняття мають можливість відвідувати всі діти, однак реально роботу виконують лише ті, хто відчуває до неї справжній інтерес, хто бажає займатися науковою розробкою якогось певного питання. Учасники таких груп зазвичай стають потім учасниками олімпіад, турнірів, Всеукраїнських конкурсів-захистів науково-дослідницьких робіт.

Перший етап конкурсів-захистів науково-дослідницьких робіт учасників МАН України проводиться щорічно в регіонах на базі інститутів удосконалення вчителів [10]. Так, наприклад, заявки на участь у другому етапі конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт з історії членами МАН України подали 24 кращих учнів 8-11 класів Київської області.

II етап конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт проходив 24 лютого 2001 року на базі Інституту удосконалення вчителів Київської області м. Біла Церква. Програма роботи конкурсу-захисту історичної секції передбачала три тури і проходила протягом кількох днів.

I-й тур – оцінювання науково-дослідницьких робіт викладачами історичного факультету Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (рецензія на кожну роботу) з урахуванням певних критеріїв (при найбільшій кількості балів – 22).

II-й тур – виконання членами МАН України (контрольних) тестових завдань з історії (найвищий бал – 39).

III-й тур – захист науково-дослідницьких робіт з історії перед членами журі.

Захист оцінювався компетентним журі за 6-ма критеріями:

- аргументованість доведення вибору теми дослідження з урахуванням власного

внеску оцінювалася в 14 балів;

- чіткість, логічність, лаконічність викладення матеріалу – 8 балів;
- повнота, вичерпність відповідей на запитання – 8 балів;
- культура мовлення – 3 бали;
- активна, кваліфікована участь у веденні дискусій – 3 бали.

Учні, які цікавляться історією, хочуть і можуть бути корисними для розвитку історичної науки, захищали свої роботи на різноманітні теми. Слід відзначити такі цікаві дослідження: “Молодь в національному відродженні України” – учениця 11 класу побудувала своє наукове дослідження на основі аналізу опитування молоді та вчителів; “Інтеграція України в Європу через освіту”; “Чорнобильська трагедія і здоров’я дітей Іванківщини” – аналізуються демографічні дані, дані фізичного розвитку дітей після Чорнобильської катастрофи і оздоровлення та зарубіжна гуманітарна допомога дітям Іванківщини; “Історія мого родоводу” – учениця 8-го класу запропонувала цікавий аналіз з історії свого роду на основі щоденника свого прапрадіда, в якому містяться і дані про тогочасні суспільно-політичні зміни на території проживання цього роду; “Роль України у миротворчих процесах в роки незалежності”; “Друга і третя хвилі українських масових еміграцій до США”. “Вплив на розвиток міжнародних стосунків сучасної української діаспори у США”; “Запорізькі мореплавці”; “Українсько-єврейські взаємовідносини в період 1917-22 років та проблеми відповідальності за антисемейські погроми” – містить зведені дані про учасників погромів і кількість зареєстрованих погромів.

Усі учасники конкурсу-захисту показали високі інтелектуальні здібності, а також знання з історії, дуже активно брали участь у веденні дискусій, вміло аргументували, доводили і робили висновки, висловлювали власну думку, більшість використовували наочні матеріали при захисті своєї роботи. Взагалі, всі діти вболівають за свій народ, за життя школи, класу.

Однією з форм позакласної роботи на базі школи є організація шкільного клубу. Так, наприклад, один з переможців конкурсу, учениця Ірпінської школи № 2 О.Науменко є президентом шкільного клубу “Прометей”, який було створено в 1996 році і який нараховує 100 чоловік. Клуб має свій символ (емблему), свою раду. Метою діяльності клубу є: донесення до розуму і серця дитини правдивої історії України; формування відчуття своєї причетності до розбудови національної державності; повернення рідному слову національного звучання; виховання підростаючого покоління національно свідомим, розвиненим, високоосвіченим; виховання в учнівській молоді патріотичного почуття любові до рідної землі, свого народу, Батьківщини; виховання у школярів переконання щодо необхідності дотримання правових обов’язків, сприяння профілактиці правопорушень, соціальної пасивності молоді.

Діяльність клубу передбачає роботу чотирьох секцій: філософські роздуми молоді, знавці права, пошуково-дослідницька робота, українські діти – оборонці української мови.

Найбільш поширеними формами роботи першої секції є сократівські бесіди, філософські столи, диспути. Правові ринги, інтелектуально-правовий хокей, прес-конференції, КВК, брейн-ринги використовує друга секція. Третя секція займається краєзнавчою роботою, написанням наукових робіт, листуванням з українською діаспорою. В четвертій секції широко використовуються екскурсії, зустрічі з цікавими людьми, шкільні вечори (наприклад, “Традиції українського народу”), фестивалі української мови, розповсюдження інформації через шкільну газету, проведення конкурсних програм.

Таким чином, в даній школі упродовж усього терміну навчання у дітей, які цікавляться історією і правом, підтримується інтерес, розвиваються здібності до вивчення історії, філософії, суспільствознавства. Адже такі позашкільні і шкільні заходи спрямовані, насамперед, на розвиток особистості, талантів і фізичних здібностей дитини, розвитку пізнавальних можливостей, інтересу до гуманітарних дисциплін.

Для підвищення ефективності навчання важливою є організація навчально-дослідницького характеру діяльності учнів в позакласній та позашкільній роботі. В школі, звичайно, важко організувати наукове дослідження з отриманням дійсно нових результатів. Тому і слід підтримувати створення при школах різнофахових клубів, гуртків для виявлення здібних до історії дітей (і залучення їх до роботи в МАН України), адже особисто для дитини всі наукові дані є новими, хоча велике значення має те, отримані ці дані в готовому вигляді від учителя або відкриті більш-менш самостійно, в ході вирішення сформульованої вчителем проблеми.

Отже, створення і діяльність наукових товариств, клубів є актуальним в наш час, бо важливим є формування таких якостей обдарованих дітей як духовність, громадянськість (намагання реалізувати свої здібності на благо Батьківщини).

Таким чином, мова іде про здійснення комплексного підходу до організації роботи з обдарованими дітьми, який базується на можливостях як основного (школа), так і допоміжного (факультативи, гуртки, клуби, наукові товариства тощо) навчання.

Такий підхід, безумовно, є особистісно-орієнтованим, розвиваючим; а також сприяє формуванню системи безперервної освіти, зміцнюючи зв'язки шкіл із вищими навчальними закладами.

Практика організації роботи з обдарованими дітьми засвідчує, що обмежитися лише створенням системи додаткової позашкільної освіти для виявлення талановитих дітей неможливо. Передусім більшість обдарованих дітей може бути і не виявлено, бо не кожна дитина може адекватно продемонструвати свої високі природні дані. Якщо ж задатки здібностей знаходяться в нерозвиненому стані, помітять їх можливо лише в процесі регулярного спілкування. Звичайно, учень може і сам прийти на заняття в гурток або на факультативне заняття, його також можуть привести батьки, але далеко не в кожній сім'ї існує розуміння того, що є кращим для дитини. При цьому гуртки і факультативи стають для учнів інструментом не лише розвитку, але і пошуку себе, свого життєвого призначення. Діяльність же Малої академії наук створює умови для

творчого розвитку учнівської молоді та його стимулювання.

Література

1. М'ясоїд П.А. Загальна психологія. – К., 1998. – С.416.
2. Гільбух Ю.З. Внимание: одаренные дети. – М., 1991. – С.80.
3. Позашкільна педагогіка: пошук і проблеми. – К., 1995. – С.79-80.
4. Лейтес Н.С. Ранние проявления одаренности // Вопросы психологии. – 1988. – № 4. – С.98-107.
5. Шадриков В.Д. О содержании понятий “способности” и “одаренность” // Психологический журнал. – 1983. – Т. 4. – № 5. – С.3-10
6. Психология одаренности: проблемы, структура, показатели / Ред. М.А.Холодная. – К., 1996. – С.96.
7. Ковбасенко Л.І. Вимоги до діяльності позашкільних закладів в сучасних умовах // Альфа-Вістас, Дніпропетровськ. – 1993. – № 1. – С.19-21.
8. Сущенко Т.І. Позашкільна педагогіка. – К., 1996. – С.64-68.
9. Позашкільна педагогіка: пошук і проблеми. – К., 1995. – С.12.
10. Інформаційний збірник. – К., 1998. – № 22. – С.7-9.

*Караман С.О., Караман О.В., Бакум З.П.,
Криворізький державний педагогічний університет*

ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ КУРСУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ГІМНАЗІЇ

Відповідно до визначених мети і завдань, урахування принципів єдності навчання, виховання і розвитку, гуманізації і демократизації освіти, зміст гімназійного курсу рідної мови розподіляється на чотири компоненти: *лінгвістичний, етнокультурознавчий, функціонально-стилістичний і методологічний.*

Лінгвістичний компонент

Навчання рідної мови в гімназії гуманітарного профілю вимагає врахування тих закономірностей процесу засвоєння мови, які забезпечують ґрунтовні теоретичні знання з усіх розділів гімназійного курсу та інтенсивну мовленнєву практику.

Центральною загальнолінгвістичною основою гімназійного курсу мови є усвідомлення учнями суспільного значення мови.

Вивчення загальних відомостей про мову здійснюється в гімназії у процесі засвоєння всіх розділів поглибленого курсу мови в кожному класі, де розглядаються такі питання: значення мови як найважливішого засобу спілкування і пізнання; адресат мовлення; монологічне і діалогічне мовлення; усне і писемне мовлення; текст; стилі і типи мовлення: культура мовлення тощо.

Важливо, щоб учні усвідомили структурну єдність мови, елементи якої (*звуки,*